

บทคัดย่อ

งานวิจัยโครงการนี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อสร้างศักยภาพของครัวเรือนในระบบผลิตอาหารทางการเกษตรทำให้เกิดเกษตรทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือนและระบบนิเวศชุมชน จนนำไปสู่การสร้างเกษตรกรต้นแบบหรือ “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” และความมั่นคงทางอาหารของชุมชน พื้นที่ศึกษาคือหมู่บ้านก้างปลา บ้านเลียบนภสูงของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวอย่างข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จนส่งผลกระทบต่อนิเวศป่าต้นน้ำ ตลอดจนใช้สารเคมีทางจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ส่วนระเบียบวิธีวิจัยเป็นการประยุกต์ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้เกษตรกรต้นแบบมีความรู้และปฏิบัติจริงในกระบวนการผลิตทางการเกษตร โดยถ่ายทอดความรู้เรื่องปุ๋ยสั่งตัดและการผลิตพริกปลอดภัย ทำให้เกิดการขับเคลื่อนเกษตรทางเลือก ผลการศึกษาพบว่า ปุ๋ยสั่งตัดมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตตั้งเห็นจากตัวอย่างการทำลองใช้ในแปลงข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และพริกปลอดภัย ส่วนกรณีพริกปลอดภัยเป็นตัวอย่างที่ดีในการขับเคลื่อนเกษตรทางเลือก ด้วยเหตุผลสำคัญคือ 1) เกษตรกรมีการนำองค์ความรู้ “วิทยาศาสตร์” มาปรับใช้เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมอย่างลงตัว 2) เกษตรกรใช้พื้นที่ขนาดเล็ก เพียงแค่ 1 งานถึง 1 ไร่เศษ แต่กลับสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำในอัตราที่สูงกว่าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หลายเท่าตัว 3) เกษตรกรไม่ต้องเสี่ยงต่อการใช้สารเคมีทางการเกษตรจนเกิดสารตกค้างในร่างกาย เปรียบเช่นการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และ 4) สร้างจิตสำนึกให้เกษตรกรเกิดการรักษাপ่าต้นน้ำ เพราะป่าต้นน้ำคือฐานทรัพยากรอาหารที่สำคัญสุดในการผลิตทางการเกษตร ส่วนการส่งเสริมให้เกิด “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” บ้านก้างปลาในการขับเคลื่อนเรื่องเกษตรทางเลือกนั้นต้องอาศัยหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ 1) การเพิ่มทางเลือกการผลิตทางการเกษตรให้หลากหลาย 2) มีการประยุกต์ “ความรู้” อย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้ที่ว่่านี้อาจเป็นความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือความรู้สมัยใหม่ ปรับและเปลี่ยนไปตามบริบทที่เหมาะสม 3) การลดต้นทุนแต่เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และ 4) การเพิ่มความยืดหยุ่นและการปรับตัวต่อแรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

คำสำคัญ: เกษตรทางเลือก, ความมั่นคงทางอาหาร, การผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัย, สมาร์ทฟาร์มเมอร์

ABSTRACT

The aim of this research was to build capacity of households in a system of agricultural food productions, resulting in alternative agriculture which is economically viable, socially accepted and ecologically suitable system of community bringing about good agricultural practices (GAP) of farmer or “Smart Farmer” and community food security. A field research was Ban Klang Pla, a small upland village of Dansai district, Loei Province. Local people cultivated corn as cash crop that was impact on deforestation and watershed. They also applied agricultural chemicals effect on their health. For research methodology, this study applied participatory action research (PAR) to a smart farmer had knowledge and good agricultural practice in a system of agricultural food productions, cutting fertilizers and chili production. These actions implemented to alternative agriculture. The result study found that the cutting fertilizers could reduce a cost production and enhance productivity in corn farm and chili garden. As good agricultural practices, a chili production was an exemplar to implement to alternative agriculture because 1) farmers conducted innovation knowledge blended with scientific knowledge and traditional ecological knowledge 2) farmers planted chili in small farm such 0.5-1 Rai but they got income higher than corn farm 3) famers were hardly risk chemical agriculture like corn farming and 4) farmers socialized conscious to conservative watersheds and forests because water was a key of food resource-based in agricultural production. To build capacity of smart famer Ban Klang Pla in alternative agriculture, the research applied 4 practices; 1) enhancing diversity of alternative agriculture 2) applied efficient knowledge blending with scientific knowledge and traditional ecological knowledge adapting correlated with ecosystems 3) cut down of cost production but enhanced productivity and 4) boosted resilience and adaptation of farmers faced by environmental, economic and socio-economic factors.

Key Words: alternative agriculture, food security, good agricultural practices (GAP), smart farmer